

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019.11-1.21>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ У СФЕРІ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Комарницький Денис Сергійович,
аспірант
(ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна)

У статті досліджуються організаційно-правові засади співробітництва України та Світової організації торгівлі у сфері експортної діяльності. Зроблено висновок про те, що вступ України до Світової організації торгівлі став позитивною передумовою для укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Наголошено, що відповідно до своєї сфери діяльності Світова організація торгівлі забезпечує загальну організаційну базу для здійснення торговельних відносин між її членами з питань, що стосуються угод і пов'язаних із ними правових документів, які охоплено в додатках до Угоди про заснування Світової організації торгівлі. Зазначено, що правові засади економічних відносин України з іншими державами та міжнародними організаціями визначені в розділі IV Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Згідно зі статтею 26 цього Закону, економічні відносини України з іншими державами регулюються відповідними міжнародними договорами та нормами міжнародного права. Україна укладає, виконує і денонсує міжнародні договори з питань зовнішньоекономічної діяльності, а також договори, які стосуються таких питань, відповідно до Конституції України та законів України. Правовий статус суб'єктів господарської діяльності інших держав на території України визначається чинними законами України та вищезазначеними договорами. З'ясовано, що вступ України до Світової організації торгівлі відкрив перспективи для розвитку національної економіки. Україна на абсолютно рівних умовах і правах з іншими членами організації бере безпосередню участь у формуванні новітніх правил торгівлі на світовому ринку в рамках раундів багатосторонніх торговельних переговорів із метою максимального врахування національних інтересів нашої держави в торговельно-економічній сфері. Як член Світової організації торгівлі Україна отримала право використовувати механізм урегулювання суперечок у рамках Світової організації торгівлі, що сприяє справедливому вирішенню будь-яких суперечок щодо дотримання положень угод Світової організації торгівлі, які можуть виникнути у країні з її торговими партнерами.

Ключові слова: торгівля, торговельна політика, тарифи, товари, послуги, експорт, санітарні та фітосанітарні заходи, технічні бар'єри, інвестиційні заходи, ліцензування, компенсаційні заходи, захисні заходи, інтелектуальна власність, вирішення спорів.

**ORGANIZATIONAL AND LEGAL FRAMEWORKS OF THE COOPERATION
BETWEEN UKRAINE AND THE WORLD TRADE ORGANIZATION
IN THE AREA OF EXPORT PERFORMANCE**

Komarnytskyi Denys Serhiiovych,
Postgraduate Student
(SHEI "Kyiv National Economic
University named after Vadym Hetman",
Kyiv, Ukraine)

This article explores the organizational and legal foundations of cooperation between Ukraine and the World Trade Organization in the sphere of export activities. It is concluded that Ukraine's accession to the World Trade Organization has become a positive prerequisite for the conclusion of the Association Agreement between Ukraine and the European Union. It emphasizes that, in accordance with its scope, the World Trade Organization provides a common organizational framework for trade relations between its members on issues related to the agreements and related legal instruments covered by the annexes to the Agreement establishing the World Trade Organization. It is determined that the legal bases of economic relations of Ukraine with other states and international organizations are defined in section IV of the Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity". According to Article 26 of this law the economic relations of Ukraine with other states are regulated by the relevant international treaties and norms of international law. Ukraine concludes, executes and denounces international treaties on foreign economic activity, as well as treaties related to such issues, in accordance with the Constitution of Ukraine and the laws of Ukraine. The legal status of subjects of economic activity of other states in the territory of Ukraine is determined by the current laws of Ukraine and the aforementioned treaties. It is found that Ukraine's accession to the World Trade Organization opened the prospects for the development of the national economy. Ukraine, on absolutely equal terms and rights with other members of the organization, directly participates in the formation of the newest rules of trade on the world market within the frameworks of rounds of multilateral trade negotiations in order to maximize consideration of our country's national interests in the trade and economic sphere. As a member of the World Trade Organization, Ukraine has the right to use the World Trade Organization dispute settlement mechanism, which facilitates the fair resolution of any disputes concerning the compliance with the WTO agreements that may arise in countries with its trading partners.

Key words: trade, trade policy, tariffs, goods, services, exports, sanitary and phytosanitary measures, technical barriers, investment measures, licensing, countervailing measures, protective measures, intellectual property, dispute resolution.

Постановка проблеми. Вступ України до Світової організації торгівлі (далі – СОТ) відкрив нові перспективи для розвитку національної економіки. Україна на рівних умовах та правах з іншими членами організації бере безпосередню участь у формуванні правил торгівлі на світовому ринку з метою врахування національних інтересів нашої держави в торговельно-економічній сфері. Як член СОТ Україна отримала право використовувати механізм врегулювання в рамках СОТ суперечок з її торговими партнерами. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС), сторони бажають досягти економічної інтеграції за допомогою створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі як невід'ємної частини цієї Угоди відповідно до прав і зобов'язань, що випливають саме із членства сторін у СОТ. Свого часу вступ України до СОТ став позитивною передумовою початку переговорів з ЄС щодо укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правового регулювання та державного управління міжнародними інтеграційними процесами України у сфері зовнішньоекономічної діяльності вже були предметом дослідження юридичної науки [1–6]. Однак дослідження організаційно-правових засад співробітництва України та Світової організації торгівлі у сфері експортної діяльності потребують подальшого розвитку з огляду на актуальність і важливість розширення міжнародної економічної інтеграції України та збільшення її експортного потенціалу.

Постановка завдання. Завданням статті є дослідження організаційно-правових засад співробітництва України та Світової організації торгівлі у сфері експортної діяльності.

Основні результати дослідження. Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» визначає засади державної підтримки експортної діяльності шляхом страхування, перестраховування, гарантування, часткової компенсації відсоткової ставки за експортними кредитами з метою створення умов для здійснення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження на зовнішні ринки, забезпечення захисту українських експортерів від ризиків неплатежів та фінансових втрат і підвищення конкурентоспроможності українських виробників на світових ринках [7].

Відповідно до ч. 9 ст. 11 зазначеного Закону, одним із принципів державної підтримки експорту є принцип законності, тобто дотримання національного законодавства та зобов'язань України, що випливають із членства в міжнародних організаціях і угодах, зокрема СОТ і Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. А згідно із ч. 3 ст. 3 цього Закону, надання державної фінансової підтримки експортної діяльності повинно здійснюватися з урахуванням положень Угоди про офіційно підтримувані експортні кредити (Arrangement on officially supported export credits), укладеної членами Організації економічного співробітництва та розвитку, та зобов'язань України як члена Світової організації торгівлі, зокрема вимог Угоди про субсидії і компенсаційні заходи [7].

До засад зовнішньої політики України у сфері зовнішньоекономічної інтеграції, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», можна віднести використання міжнародного потенціалу для сталого економічного розвитку України; забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір із метою набуття членства в Європейському Союзі; забезпечення інтеграції економіки України у світову економічну систему тощо. Визначення та реалізація засад внутрішньої і зовнішньої політики здійснюються на основі тісної взаємодії та координації зусиль Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади в цьому напрямі (ст. 12 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики») [8]. Центральним органом виконавчої влади, відповідальним за співробітництво України із СОТ, є Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

Правові засади економічних відносин України з іншими державами та міжнародними організаціями визначені в р. IV Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Відповідно до ст. 26 цього Закону, економічні відносини України з іншими державами регулюються відповідними міжнародними договорами та нормами міжнародного права. Україна укладає, виконує і денонсує міжнародні договори з питань зовнішньоекономічної діяльності, а також договори, які стосуються таких питань, відповідно до Конституції України та законів України. Правовий статус

суб'єктів господарської діяльності інших держав на території України визначається чинними законами України та вищезазначеними договорами. Щодо відносин України з міжнародними міжурядовими економічними організаціями у ст. 27 цього Закону зазначається, що Україна самостійно набуває членства в міжнародних міжурядових економічних організаціях, установчі акти яких не суперечать цілям та принципам Конституції України. Україна може вступити у відносини з міжнародними міжурядовими економічними організаціями на основі відповідних міжнародних договорів та/або установчих актів зазначених організацій [9].

В юридичній літературі зовнішньоекономічна інтеграція України визначена як один із напрямів державної зовнішньої політики, що являє собою сукупність організаційно-правових заходів уповноважених органів державної влади та суб'єктів недержавного управління зовнішньоекономічною діяльністю, спрямованих на розширення міжнародного економічного співробітництва держави із суб'єктами міжнародних економічних відносин із метою забезпечення економічних інтересів України [6, с. 215].

Одними із визначальних натепер є такі механізми зовнішньоекономічної інтеграції та збільшення експортного потенціалу, як участь України в СОТ і співробітництво між Україною та ЄС. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі укладений в місті Женеві 5 лютого 2008 р. та ратифікований Законом України від 10 квітня 2008 р. № 250-VI [10]. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, була ратифікована Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 р. [11].

Необхідність активного співробітництва України та Світової організації торгівлі зумовлена не лише важливістю завдання щодо збільшення експортного потенціалу України, але й тим, що, відповідно до Преамбули Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, сторони бажають досягти економічної інтеграції, *inter alia*, за допомогою створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (далі – ЗВТ) як невід'ємної частини цієї Угоди відповідно до прав та зобов'язань, що випливають саме із членства сторін у СОТ, та за допомогою широкої регуляторної адаптації. Свого часу вступ України до СОТ став позитивною передумовою початку переговорів з ЄС щодо укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Світова організація торгівлі – міжнародна організація, метою якої є розробка системи правових норм міжнародної торгівлі та контроль за їх дотриманням. Головними цілями СОТ є забезпечення функціонування системи міжнародних багатосторонніх торговельних відносин, поступове скасування митних і торговельних обмежень, забезпечення прозорості торговельних процедур, підвищення економічних можливостей країн через міжнародну торгівлю тощо. Відповідно до своєї сфери діяльності СОТ забезпечує загальну організаційну базу для здійснення торговельних відносин між її членами з питань, що стосуються угод і пов'язаних із ними правових документів, які охоплено в додатках до Угоди про заснування СОТ. Згідно з покладеними на неї функціями, СОТ сприяє виконанню, адмініструванню та реалізації положень і досягненню цілей Угоди про заснування СОТ та багатосторонніх торговельних угод, а також забезпечує умови для виконання, адміністрування та реалізації торговельних угод з обмеженим колом учасників. Як юридична особа СОТ наділена належною правоздатністю, привілеями й імунітетом, які необхідні для виконання її функцій. Угода про заснування СОТ містить положення про структуру та керівні органи СОТ, відносини з іншими організаціями, бюджет та внески членів, порядок ухвалення рішень, порядок приєднання та виходу членів тощо [6, с. 245].

СОТ була створена в січні 1995 р. після укладення Марракеської багатосторонньої угоди в м. Марракеш (Марокко). СОТ стала правонаступницею Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (далі – ГАТТ), яка діяла з 1947 по 1994 р. Членами СОТ є 164 країни. Конференція міністрів СОТ є найвищим керівним органом Організації, а Генеральна рада (до складу якої входять повноважні представники членів) має повноваження ухвалювати рішення в періоди між конференціями. Генеральна рада виконує також функції нагляду за торговельною політикою та врегулюванням суперечок [12].

Основоположними принципами СОТ є режим найбільшого сприяння; національний режим; зниження торговельних бар'єрів; прозорість і передбачуваність через дотримання зобов'язань за підписаними угодами; сприяння чесній конкуренції; сприяння розвитку й економічному зростанню. Основними функціями СОТ є забезпечення торговельних переговорів; моніторинг виконання угод і домовленостей пакета документів Уругвайського раунду; урегулювання торговельних суперечок за допомогою створення спеціального механізму; огляд національних торговельних політик країн-членів СОТ; співробітництво з іншими міжнародними спеціалізованими організаціями (МВФ, СБ, ЮНКТАД, ОЕСР тощо); технічне сприяння державам, що розвиваються, із питань, що стосуються компетенції СОТ [12].

Процес вступу України до СОТ розпочався 30 листопада 1993 р., коли до Секретаріату ГАТТ було подано офіційну заявку Уряду України про намір приєднатися до ГАТТ. 5 лютого 2008 р. в Женеві відбулося засідання Генеральної ради СОТ, на якому було підписано Протокол про вступ України до СОТ. 10 квітня 2008 р. Верховна Рада України ухвалила законопроект «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі». 16 квітня 2008 р. Закон про ратифікацію був підписаний Президентом України. Згідно із процедурами СОТ, 16 травня 2008 р. Україна стала повноправним членом цієї Організації.

Вступ України до СОТ відкрив перспективи для розвитку національної економіки. Україна на абсолютно рівних умовах і правах з іншими членами організації бере безпосередню участь у формуванні новітніх правил торгівлі на світовому ринку в рамках раундів багатосторонніх торговельних переговорів із метою максимального врахування національних інтересів нашої держави в торговельно-економічній сфері. Як член СОТ Україна отримала право використовувати механізм урегулювання суперечок у рамках СОТ, що сприяє справедливому вирішенню будь-яких суперечок щодо дотримання положень угод СОТ, які можуть виникнути у країні з її торговими партнерами. У рамках зазначеного механізму було позитивно вирішено низку важливих питань, а саме дискримінаційного оподаткування, ліцензування деяких видів української продукції. Україна продовжує використовувати цей механізм СОТ, оскільки це є частиною системних зусиль, спрямованих на забезпечення та розширення присутності українських товарів на інших ринках [12].

Набуття Україною членства в СОТ створило необхідні передумови для підписання в червні 2010 р. Угоди про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі (Норвегія, Швейцарія, Ісландія та Ліхтенштейн), яка набрала чинності з 1 червня 2012 р.; стало потужним стимулом для започаткування переговорів з Європейським Союзом щодо створення зони вільної торгівлі. Політичну частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом України було підписано 21 березня 2014 р. Економічну частину цієї Угоди було підписано 27 червня 2014 р. [12].

Важливою невід'ємною частиною Угоди про заснування СОТ є угоди щодо врегулювання відносин із конкретних питань міжнародної торгівлі, які є додатками до неї. Зокрема, це такі угоди:

1. Багатосторонні угоди з торгівлі товарами: Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 р.; Угода про сільське господарство; Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів; Угода про текстиль та одяг; Угода про технічні бар'єри в торгівлі; Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи; Угода про застосування ст. VI Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 р.; Угода про застосування ст. VII Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 р.; Угода про передвідвантажувальну інспекцію; Угода про правила визначення походження; Угода про процедури ліцензування імпорту; Угода про субсидії та компенсаційні заходи; Угода про захисні заходи.

2. Генеральна угода про торгівлю послугами та додатки до неї.

3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності.

4. Домовленість про правила та процедури вирішення спорів.

5. Механізм огляду торговельної політики.

6. Торговельні угоди з обмеженим колом учасників: Угода про торгівлю цивільною авіатехнікою; Угода про державні закупки; Міжнародна угода про торгівлю молочними продуктами; Міжнародна угода про торгівлю яловичиною.

В юридичній літературі зроблено висновок про те, що саме зазначені угоди, які є невід'ємною частиною Угоди про заснування СОТ, чітко окреслюють предмет правового регулювання відносин у рамках СОТ, тим самим визначають напрями гармонізації законодавства держав-членів СОТ із системою договорів СОТ [6, с. 246].

Уряд України здійснює зовнішньоторговельну політику шляхом участі нашої країни у багатосторонніх торговельних переговорах і проводить роботу, спрямовану на реалізацію переваг членства України в СОТ із метою розширення експортних можливостей вітчизняних товаровиробників і захисту економічних інтересів держави на зовнішніх ринках.

Зокрема, з метою гармонізації законодавства України з вимогами СОТ та реалізації заходів щодо виконання зобов'язань України в рамках членства в СОТ Кабінетом Міністрів України ухвалені такі основні нормативно-правові акти: постанова від 18 березня 1996 р. № 329 «Про затвердження на 1996 р. плану першочергових заходів щодо забезпечення процесу приєднання України до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) та вступу до Світової організації торгівлі (СОТ)»; розпорядження від 30 серпня 2002 р. № 507-р «Про утворення робочої групи з опрацювання питань вступу України до СОТ та імплементації національного законодавства до її вимог»; розпорядження від 16 листопада 2002 р. № 656-р «Про затвердження Плану заходів щодо підготовки до чергового раунду двосторонніх переговорів та наступного засідання Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ»; розпорядження від 28 травня 2003 р. № 325-р «Про затвердження плану заходів щодо забезпечення вступу України до СОТ»; розпорядження від 12 січня 2006 р. № 10-р «Про затвердження плану заходів щодо нейтралізації можливих негативних наслідків у зв'язку із вступом України до СОТ та забезпечення підвищення конкурентоспроможності національної економіки»; розпорядження від 30 жовтня 2008 р. № 1381-р «Про затвердження плану заходів щодо адаптації української економіки до вимог СОТ»; розпорядження від 17 грудня 2008 р. № 1570-р «Про затвердження плану першочергових заходів щодо виконання зобов'язань України в рамках членства у СОТ»; розпорядження від 19 червня 2019 р. № 444-р «Про затвердження плану заходів з імплементації положень Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зовнішньоекономічна інтеграція та збільшення експортного потенціалу є важливими чинниками ефективного розвитку економіки України. Перспективи подальших досліджень організаційно-правових засад співробітництва України і СОТ у сфері експортної діяльності зумовлені

не лише важливістю завдання щодо збільшення експортного потенціалу України, але і тим, що, згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, сторони бажають досягти економічної інтеграції відповідно до прав і зобов'язань, що випливають із членства сторін у СОТ.

Список використаних джерел:

1. Вишняков О.К. Правове забезпечення зовнішньоекономічної інтеграції України : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2007. 288 с.
2. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право / В.Б. Авер'янов та ін. ; за заг. ред. В.Б. Авер'янова. Київ : Юстініан, 2007. 288 с.
3. Міжнародне економічне співробітництво України (правові проблеми) : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18 листопада 2004 р., м. Київ / відп. ред. В.Ф. Опришко. Київ : КНЕУ, 2004. 455 с.
4. Опришко В.Ф. Проблеми міжнародного економічного співробітництва України та його правове забезпечення. *Правове регулювання економіки* : збірник наукових праць / редкол. : В.Ф. Опришко (голова) та ін. Київ : КНЕУ, 2001. Вип. 2. С. 3–20.
5. Україна та європейська інтеграція: публічно-правові аспекти : монографія / В.Б. Авер'янов та ін. ; за заг. ред. В.Б. Авер'янова, С.Ф. Демченка. Київ : Преса України, 2010. 632 с.
6. Омельченко А.В. Адміністративно-правові засади зовнішньоекономічної діяльності в Україні : монографія. Київ : КНЕУ, 2011. 309 с.
7. Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту : Закон України від 20 грудня 2016 р. № 1792–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 4. Ст. 43.
8. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 527.
9. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959–XII. *Відомості Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки*. 1991. № 29. Ст. 377.
10. Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі : Закон України від 10 квітня 2008 р. № 250–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 23. Ст. 213.
11. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.
12. Портал Постійного представництва України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2604-about>.